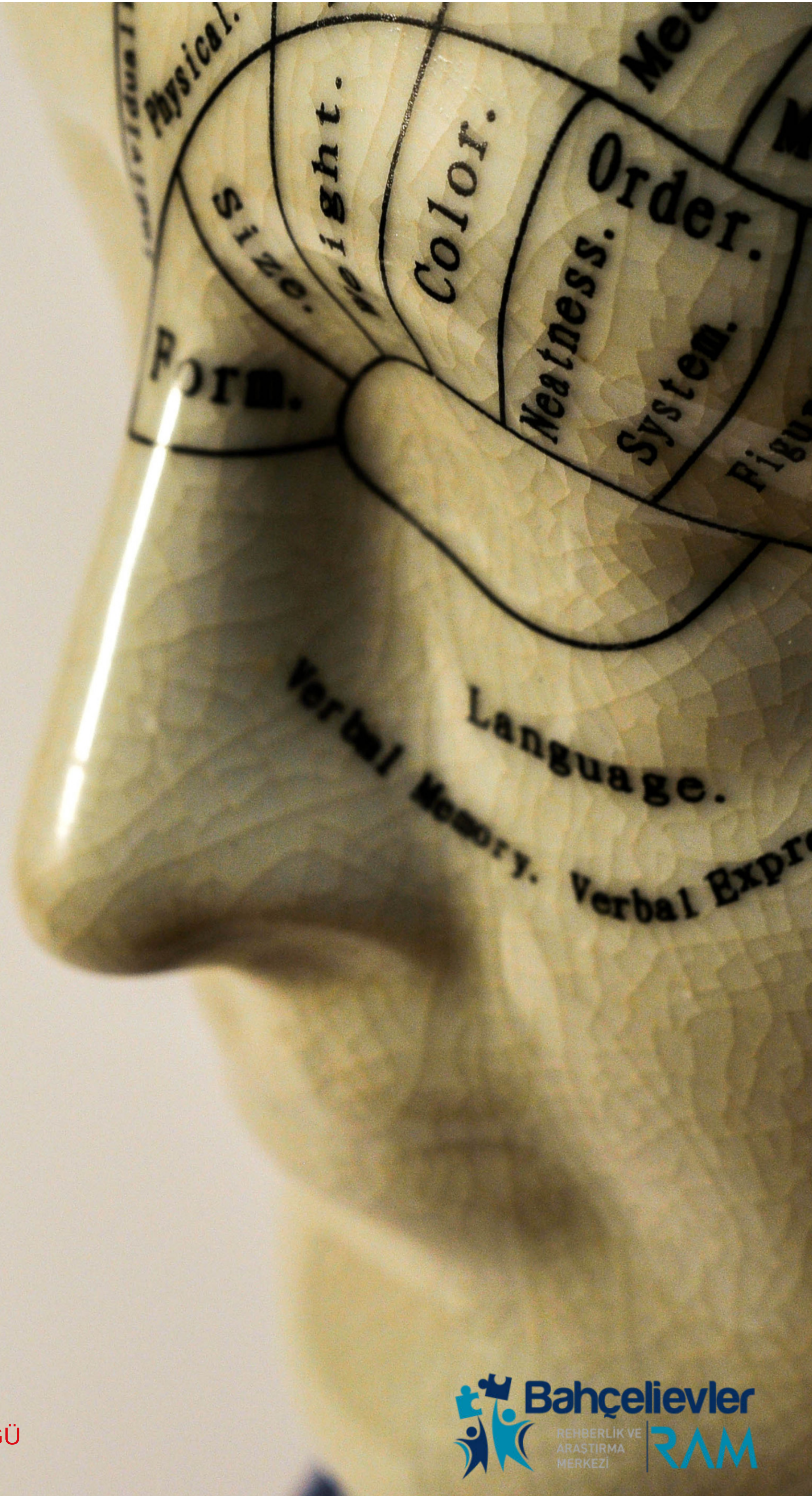

ALGI

İSTANBUL BAĞÇELİEVLER
İLÇE MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

bilgiyi işleme

süreci

duyu-duyumsama-algılama

Duyu; duyu organlarımızda birlikte tepki verdiğimiz uyarandır. Bu duyuların sinyaller doğrultusunda beynimize iletmeye yarayan organlarımıza da duyu organlarımız diyebiliriz. Görsel, işitsel, dokunsal, tatsal ve sözel verilerin oluşması ve bu verilerin insanın birey olarak sahip olduğu duygu ve düşüncelere göre yorumlaması da algılama sürecidir.

Duyumsama fizyolojik bir süreç olmasına karşın algılama fizyolojik bir süreç değildir ve temelinde farklı dinamikleri bünyesinde barındırır. Bu dinamikler; bireyin kendi dünya görüşü, düşüncesi, inancı, bulunduğu kültür gibi etmenler olarak belirtilebilir.

Bu sayımızda algı hakkındaki düşüncelere ve çalışmalara yer vereceğiz.

Medeniyetimiz görmeye dayalı ilerledi.

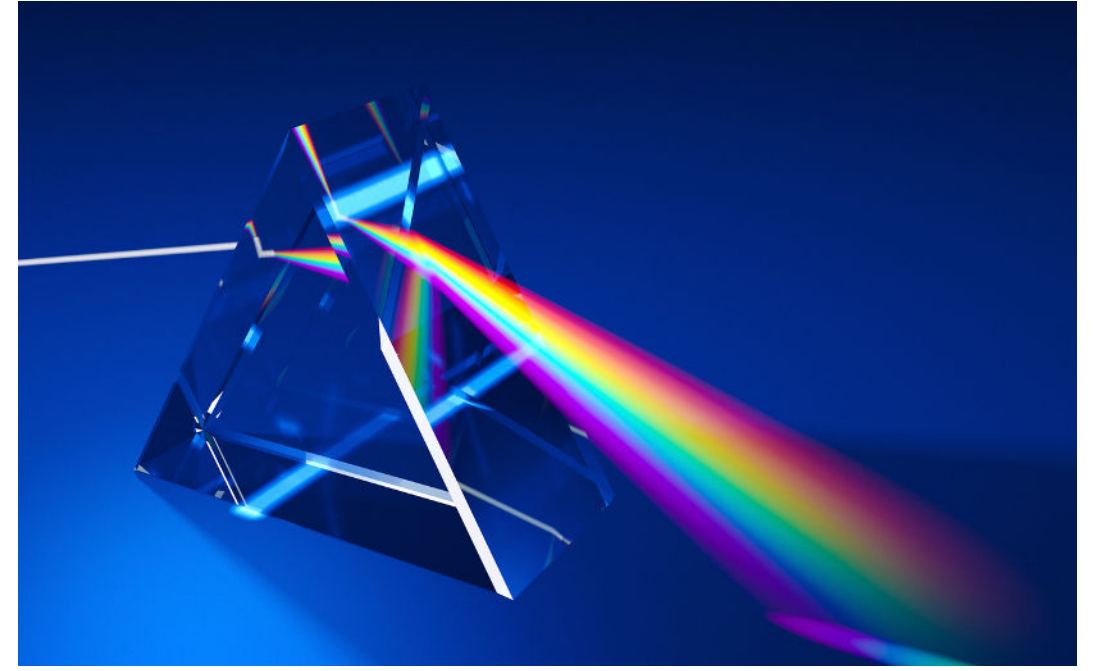
İnsanlar, bulundukları yaşamın gerekliliklerinin yanında diğer canlıların edinemediği farklı deneyimlere sahip oldular. Bu farklılıklar, bizleri daha anlaşılabilir kılmalıydı ve bizde önce doğayı anlamaya çalıştık.

Yeryüzü, ayaklarımızın altında olacak kadar yakınımızda ve burada olup bitenler bize güven vermemekteydi çünkü volkanik patlamalar, fırtınalar, depremler, aşırı yağışlar bizleri korkutuyordu. Bu sebeplerden dolayı gözümüzü yukarıya, gökyüzüne çevirdik.

Güneş, ay ve yıldızlar ulaşılmaz olmalarına rağmen bizi hiç yanıltmıyor, bizde güven uyandırıyordu. Onlar hep oradaydılar. Bu da gökteki cisimlere olan hayranlığımızı artırdı ve dünyadaki yerimizi tanımlama gayreti içine girdik.

Böylece günlük yaşantımızda bir takım standartlar oluşturmaya başladık. Gece ile gündüz, soğuk ile sıcak, mevsimler hakkındaki düşüncelerimiz gelişecek, doğaya diğer canlılar kadar uyum sağlayamayan insanın doğayı anlamasına yardımcı olacaktı. Tarıma odaklanacak, bu da bize geleceğe de hazırlıklı olmamız gerektiğini gösterecekti. Gözünü gökyüzüne çeviren insan, insanlık için bir şeyler yapacaktı.

Günümüze daha da yakın bir geçmişte, Aydınlanma Dönemi'ndeki düşünürler, ışığı ve haliyle doğayı anlamaya çalışıyorlardı. Bunların başında Newton geliyordu. Çekim kuvvetini bulan olarak bildiğimiz Newton, yine görsele dayalı algısını anlayabilmek için renk çarkı teorisini oluşturdu ve gördüklerimizi tam olarak nasıl gördüğümüzü, bunun doğa ile ilgisinin ne olduğunu ve bizi nasıl etkilediğini bilmek istiyordu.

Göz şekliyle renkleri algılama arasındaki ilişkiyi anlayabilmek için bir gözünü eliyle kapatıp diğer gözünü uzun süre güneşe baktı. Bu deneyle göz retinasına zarar verse de optiğe karşı bakış açısını anlamaya çalıştı. Newton sonrasında karanlık bir odada küçük bir delikten gelen güneş ışığını bir prizmadan geçirerek bir renk tayfı oluşturmuş ve gökkuşaklarının nasıl oluştuğunu açıklamıştı.

Newton sonrasında bu çalışmalara yoğunlaşacak, geliştirdiği teleskop ile birlikte gökyüzündeki cisimleri daha iyi kavrayacak ve yer çekimi hakkındaki düşünülenlerini bir temele oturtacaktı. Bu gelişmeler insanı bir adım öteye taşıyacak düşüncelerin basamaklarıydı.

Görüşün

İki Yanlılığı

Görme konuşmadan önce gelmiştir.

Çocuk konuşmaya başlamadan önce bakıp tanımayı öğrenir. Ne var ki bir anlamda da görme, sözcüklerden önce gelmiştir. Bizi çevreleyen dünyada kendi yerimizi görerek buluruz. Gördüklerimiz ile bildiklerimiz arasındaki ilişki asla durulmaz. Her akşam güneşin batışını görürüz, dünyanın güneşe arkasını dönmekte olduğunu biliriz.

Karşıdaki tepeyi gördüğümüzü kabul edersek o tepeden görüldüğümüzü de kabul etmemiz gerekir. Görüşün iki yanlılığı konuşmaların iki yanlılığından daha baskındır. Çoğu zaman karşılıklı konuşma bu görme-görülme işlemini dile getirme çabasıdır. "Sizin her şeyi nasıl gördüğünüz"ü benzetmeyle ya da doğrudan açıklama çabanızla, "onun her şeyi nasıl gördüğü"nü anlama çabamızdır.

Charles Bonnet Sendromu

olmayanı algılamak

Akıl sağlığı yerinde olan insanlar ilerleyen yaşlarda görme yetisiyle alakalı bir takım sorunlar yaşayabiliyor. Dejenerasyon ya da ani görme kaybı gibi gerekçelerden dolayı, görmedikleri nesneleri sanki görüyormuş gibi algılayabilirler.

Charles Bonnet Sendromu olarak adlandırılan bu durumda en çok kabul gören teorilerden biri; görme yetisi olmamasına rağmen beynin aşırı ve istenmeyen beyin aktivitesini durduramamasından kaynaklandığı ileri sürülüyor. Bu durum beynin görme duyusundan sorumlu olan kısmın, uygunsuz bir şekilde farklı yerlere sinyal göndermesi ile ilişkilendiriliyor.

Görsel yetisini kaybetmiş olan bazı insanlar, bu halüsinasyonların çoğu zaman farkındadırlar. Örneğin farklı renklerde evin içinde fillerin, devasa boyuttaki insanların halüsinasyonunu görebilirler. Bazen de normal boyutta bir böcek de görebilirler. Gerçeğe en yakın halüsinasyonlar, ileri yaştaki bireyleri kaygılandırabilir ve duygusal olarak yorabilir.

Bu sendrom, bir bunamanın işareti değildir. Sadece beynimizin o anda kontrolünü sağlayamadığı lezyonlarla ilgilidir.

Halüsinasyonlar ya da gerçekte olmayan şeyler görmek, bazen korkutucu ve acı verici olabilir. Halüsinasyonların fiziksel ve psikiyatrik vakalar olmak üzere pek çok nedeni olabilir. Ancak daha az bilinen bir neden ise, 1760 yılında vakayı ilk kez tanımlamış olan İsviçreli bir bilim insanı Charles Bonnet'in ismini taşıyor.

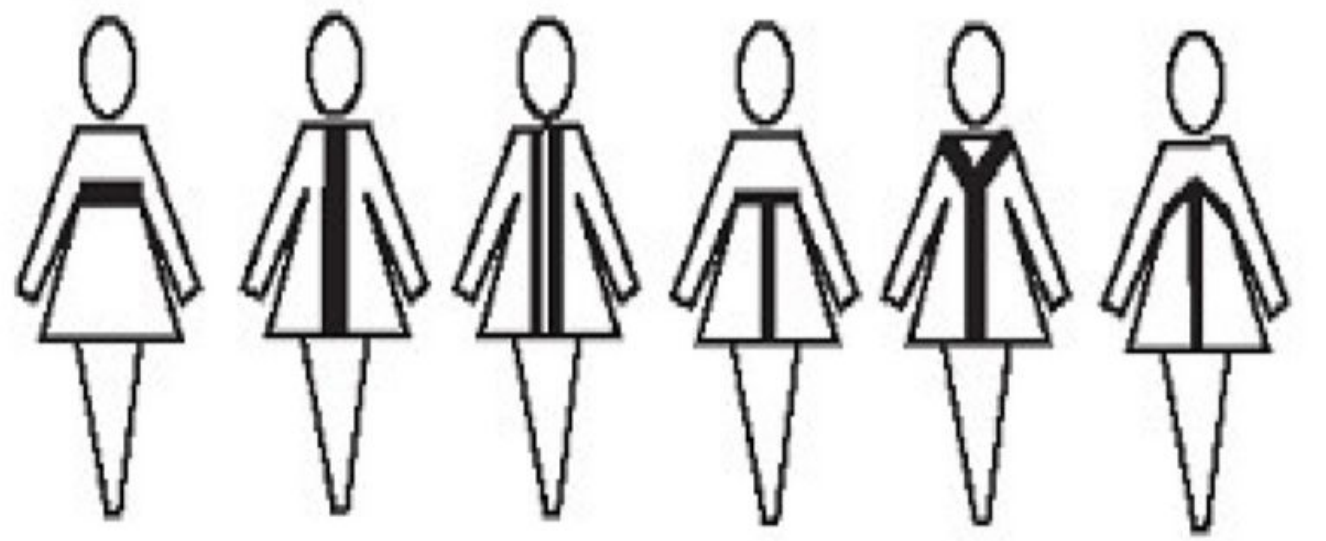
Algı Yanılması Tüketmek

Algılarımız genellikle kendimize özgü deneyimlerimiz tarafından değiştirilir, çarpıtılır, renklendirilir veya bozulur. Duyum her bireyde aynı şekilde gerçekleşirken, algılama ise bireyden bireye değişebilir. Algılamanın çeşitli türleri olduğu gibi bazı durumlarda da algı yanılmaları gözlemlenir. Algı yanılmaları ile modanın da bir ilişkisi bulunmaktadır.

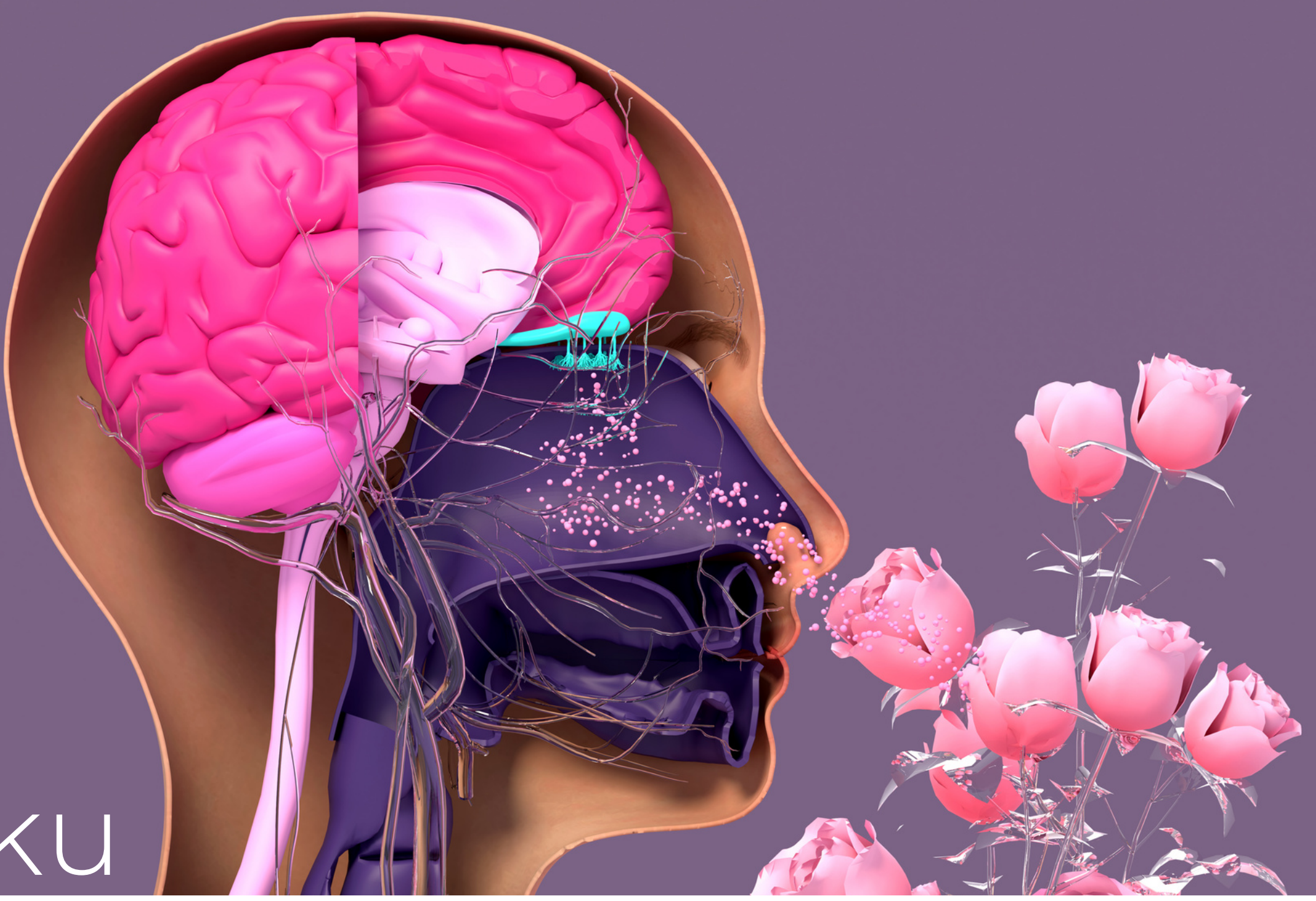
Modanın belirlenmesinde tasarım çalışmalarının tümünde olduğu gibi giysi tasarımını da yönlendiren en önemli etmen yaratıcılıktır. Güçlü bir yaratıcılık görselliğin ve estetiğin ön planda tutulması ile gerçekleşir.

Kişilerin bireysel farklılıkları, giyim seçiminde ve giyim tasarımında dikkat edilmesi gereken önemli bir noktadır. Farklı vücut tiplerinde kıyafet seçimleri yapılırken, vücut özelliklerinin göz önünde bulundurulması; vücut formuna uygun yapıda ve renkte, optik yanılsamalar sonucunda algıda oluşabilecek estetik kaygılar düşünülerek giysi tasarımı yapılması gerekmektedir.

Giysilerde kombinlenen çizgi biçimleri değişik etkiler üretirler. Ustalıkla kullanılan çizgiler değişik optik yanılsamalar yaratabilirler. Dikey bir dikiş veya aralık, yatay bir kemer veya etek ucunu kesiştirdiği zaman daha uzun görünür. Giyimde, çizgiler bazen bir ok bazen de “T”, “I” veya “Y” oluşturmak üzere birleştirilirler. Bu düzenlemeler belirli optik yanılsamalara neden olurlar. Bir ok çizgisi bakışın aşağı doğru sapmasını sağlarken aynı zamanda kişinin boyunu kısaltır. “T” çizgisi gözün yukarı doğru hareketini durdurur. Bu durum boyu keser ve geniş bir görünüm izlenimi verir. “I” çizgisi yukarı ve aşağı doğru inen düşey hissi verir. “Y” çizgisi bakışın yukarıda hatta uzaklarda olmasını sağlar. Bedenin daha uzun görünmesi yükseltilmiş yaka veya V yaka ile verilir.

Son yıllarda bazı tasarımcı ve markalar, optik yanılsama efektlerinden faydalanarak vücut formunun daha ince görünmesine ilişkin tasarımlarını artırmaktadırlar. Moda sektörü, vücudu düzgün gösterme isteğindeki tüketici ihtiyaç ve beklentilerini, farklı yüzey ve dokulara sahip kumaş çeşitleri, farklı kalıp ve dikiş teknikleri, renk kontrastlıkları vb. ile sağlamaktadırlar.

Koku

Anımsama

Duyu organlarımızı sürekli ve yararlı bir biçimde kullanmayı biliyoruz. Gördüklerimiz, duyduklarımız, bedenen hissettiklerimiz ve tatmamız; bizleri bir sonraki seviyeye taşımada etkili oldu. İçlerinden koku alma duyusunun özel bir durumu var.

Aslında diğer canlılarda koku duyusunun gelişmişliğini, zaten bunu etkin bir şekilde kullanmasından yorumlayabiliriz. En basit örneği bir köpek, aradığı şeyi bu duyu sayesinde bulabiliyor veya tehlikelerin farkına varabiliyor. İnsanda ise koku alma en eski duyu olmasına rağmen insanlar için artık farklı bir anlam ifade ediyor. Kokunu bizlere anımsattıkları...

Yapılan araştırmalarda insanın hafıza oluşturduğu beyin bölgesi hasar aldığında çoğu şeyi unuttukları ve nispeten de olsa hatırlayamadıkları biliniyor. Fakat geçmişteki benzer bir koku algıladığında bazı şeyler hatırlanabiliyor.

Koku reseptörlerinin beyinde ulaştığı ve arşivlendiği bölge, aynı zamanda beynin hafıza depoladığı bölgenin çok yakınında. Durum böyle olunca bu duyuyu bizler daha çok hafıza oluşturma ile ilişkilendirdik ve kokunun bazı çağrışımları oluşturduğunu anladık. Seneler önce yaşadığımız durumu anımsamak ise çoğunlukla geçmişteki benzer kokular sayesinde mümkün olabiliyor. Bunun toplumdaki kullanımını ifade etmek gerekirse; her şey unutulur, koku asla.

Algısal Sanrı

Olanı Yeni Olarak Algılamak

Nemli, ıslak yüzeyler...

Bir cismin ya da yüzeyin ıslak veya nemli olması, üzerinde durulması gereken bir konu değil gibi duruyor. Ama ya vücudumuzda "ıslaklığa duyarlı reseptör" sinir türü bulunmadığı bilmek durumu ilginç hale getirmektedir.

Bu yüzden bilim insanları, ıslaklığın (ya da nemliliğin) bir "algısal sanrı (illüzyon)" olduğunu düşünmektedirler. Islak olduğunu bildiğimiz cisimlerle ilgili deneyimlerimizden yola çıkarak, diğer cisimlerin de ıslaklığını algılıyor olabiliriz. Ancak bu durumda şunun sorulması gerekiyor: Islak bir koltuğa oturduğumuzu veya bir çamur birikintisinden yürüdüğümüzü nasıl algılıyoruz? Loughborough Üniversitesi ve Oxylane Araştırma Kurumu'ndan araştırmacılar, bunun üç basamaktan oluştuğunu ileri sürüyorlar:

1. Islaklık algısı, soğuk cisimleri, basıncı ve yüzey şeklini algılamamızı sağlayan dokunma hissimizin bir karışımından doğmaktadır.
2. Derimizden beynimize sıcaklık ve basınç bilgilerini ileten A-tipi sinir hücrelerinin bu süreçte bir rol oynamaktadır; çünkü bu sinirlerin uyuşturulması halinde ıslaklık algısında kayıp olmaktadır.
3. Kıllı bir deri bölgesi, ısıya bağlı uyarılara daha duyarlıdır. Dolayısıyla kıllarımız ıslaklık algımıza katkı sağlamaktadır.

Dolayısıyla, farklı algılarımızın bir araya gelerek yeni algılar yaratabileceği gösterilmiş oldu. Islaklığa duyarlı hiçbir sinir hücremiz olmasa da, sıcaklık ve basınçla ilgili bilgileri değerlendiren beynimiz, daha önceden öğrendiğimiz bilgilerden yola çıkarak ıslaklığa dair algılarımızı yaratabiliyor.

Psikiyatrik Bozukluklar

Zaman

Yapılan çalışmaların büyük bir kısmında şizofreni tanısı almış kişilerin, zamanı olduğundan daha uzun olarak deneyimlediği gösterilmiştir. Bazı çalışmalarda ise zamanı olduğundan daha kısa olarak deneyimlemişlerdir. Bu bağlamda zaman algısı oldukça değişkenlidir.

DEHB tanısı almış çocuklarda yapılan araştırmalarda, zamanlama performansının ve gecikmeli ödüllerin hesaplanmasının bozulduğu gösterilmekle birlikte, bozukluktaki zamansal işlemedeki bu defisit (miktar eksikliği), dürtüsellikle ilişkilendirilmiştir.

Kişilik özelliklerinin zaman algısında etkisini araştıran bir çalışmada, histerik, antisosyal ve yükselmiş duygulanımdaki kişilik özelliklerine sahip katılımcıların zamanı olduğundan daha uzun olarak tahmin ettiği, anksiyöz, nörotik, depresif ve melankolik kişilik özelliklerine sahip katılımcıların zamanı olduğundan daha kısa olarak tahmin ettiği bildirilmiştir.

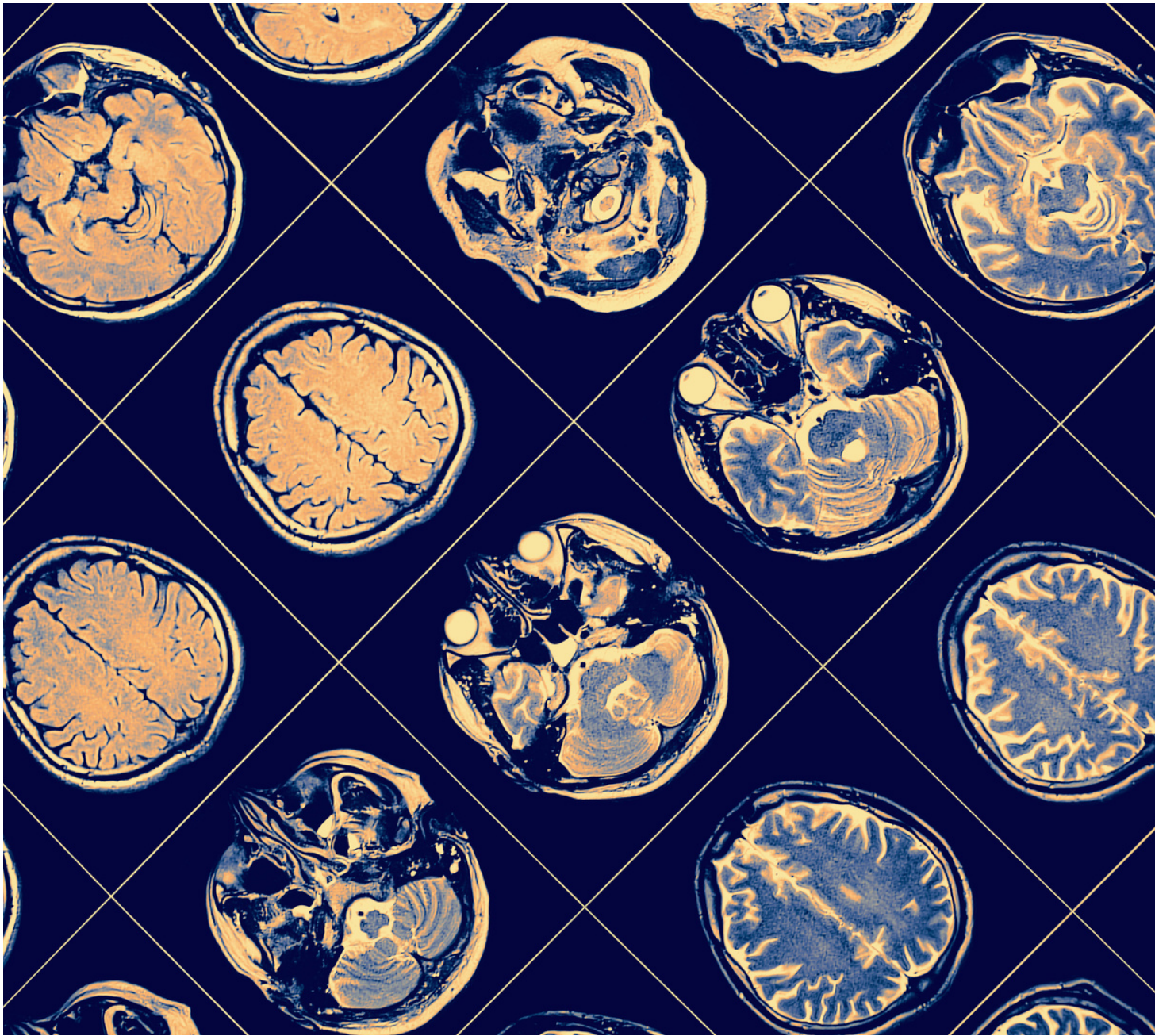
1860-1939 yılları arasında yaşamış İngiliz ressam Louis Wain'in yıldan yıla şizofreniyle mücadelesine bağlı olarak kedi çizimlerinin nasıl değiştiğidir. Sağlıklı zamanlarında da insanlaştırılmış ve iri gözlerle resmedilen kedi çizimleriyle bilinen sanatçı, şizofreni hastalığa yenik düştüğü zamanlarda giderek gerçeklerden uzaklaşmıştır.

Depresyon Üzerine

Depresyonun temel bulgularından biri de psikomotor retardasyondur. Hareket hızının azalmasıyla zaman algısındaki bozulmanın orantılı olduğunu saptamıştı. Ancak bazı araştırmalar bu saptamanın yeniden değerlendirilmesinde bizlere fikir verebilir.

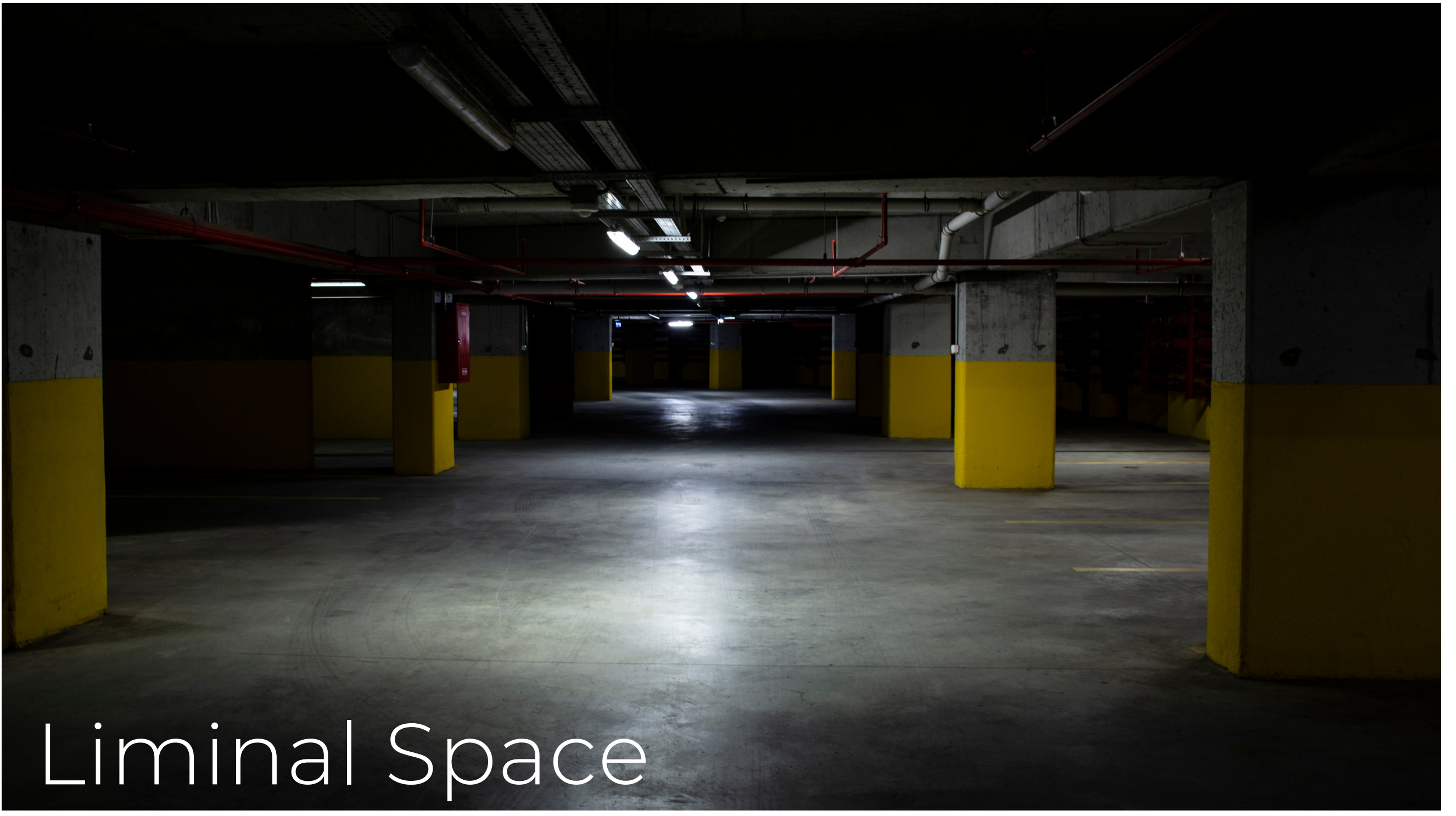

Zaman çok boyutlu değerlendirilmesi gereken bir değişkendir ve kişiden kişiye de değişkenlik gösterebilir. Zamanın yavaş veya hızlı geçtiğine dair görüşlerimiz, o an yaptıklarımızın önemine göre farklı algılanır. Bu bağlamda yavaşlık ve hızlılık hissi, zaman algımıza göre şekillenmektedir.

Bu konuda çalışan Johannes Gutenberg University Mainz'da bulunan psikologlar, sağlıklı bireyler ile depresyondaki bireyleri gözlemlediler. Yapılan araştırmada depresyondaki bireylerin "2 saniye" ya da "2 dakika" gibi süreleri tahmin etmeleri istendiğinde, tahminleri; en az sağlıklı bireylerinki kadar doğru çıktı.

Başka akademisyenler de benzer çalışmalarda bulundular. Örneğin eylemin ne kadar süre devam ettiğiyle ilgiliydi. Bir filmin süresini dakika cinsinden tahmin etmeleri", "5 saniye boyunca butona basmaları" ya da "iki ses arasındaki süreyi ayırt etmeleri" istendi. Elde edilen sonuçlar incelendiğinde depresyondaki bireyler ile sağlıklı bireylerin sonuçları tamamen aynı çıktı.

Depresyon ve zaman algısı hakkındaki görüşlerin daha da belirgin olabilmesi için, yapılacak yeni çalışmalarda farklı değişkenlerin de değerlendirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

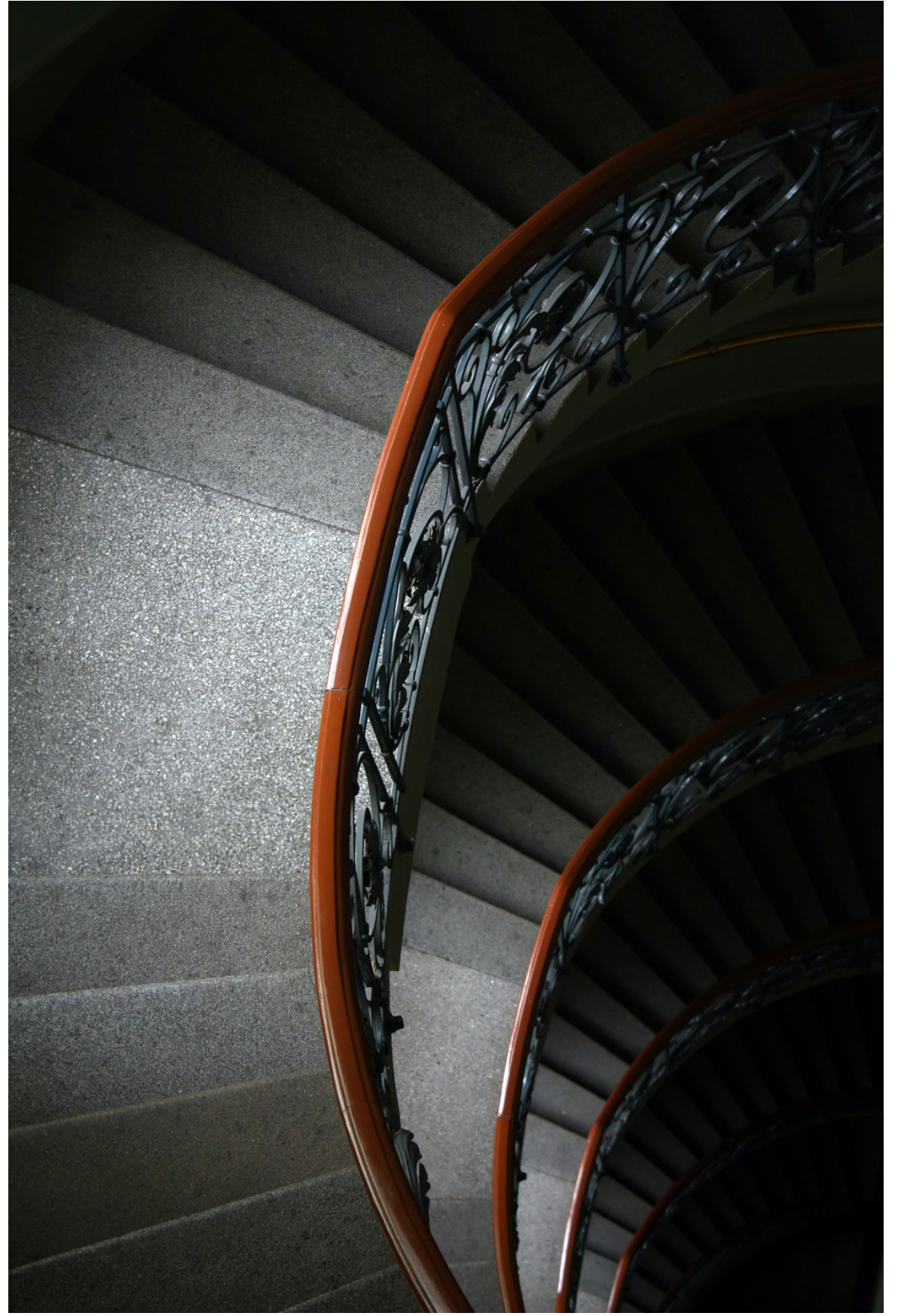

Liminal Space

Tedirgin Olmak

Kimsenin olmadığı uzunca bir koridor, otopark, yemekhane, spor salonu veya merdivenler... Birçoğumuzun sıklıkla bulunduğu bu alanlar bizler için o an normal gelebilir. Fakat uzun bir süre bu alanlarda bulunduğumuzda kendimizi rahat hissedemeyiz. İşte sonrasında o anla ilgili hatırlatıcı görselleri gördüğümüzde liminal space yani eşikte kalmış mekanların bizdeki etkisini anlayabiliriz.

Liminal space aslında geçiş alanı olarak adlandırılabilir. Bu alanlarda yaşadığımız tedirginlik, yalnızlık hissi ve bunun yanında birisinin var olabileceği düşünce, bazı fotoğraflarla da benzer hissi bizlere yaşatabiliyor. Görsel algımızın bu yönde hatırlattıkları çoğu zaman filmlerde de kullanılmıştır.

Stanley Kubrick'in The Shining filmi, bir ailenin büyük bir otelde yaşadıklarını ele alır. Ailenin yaşadığı yalnızlık duygusu, çeşitli halüsinasyonlar görmelerine ve bundan dolayı gerçeklikten uzaklaşmalarına sebep olacaktır. Bu bağlamda yönetmen, sıklıkla geçiş alanlarını kullanmıştır.